

U 63 Spånga kyrka

Litteratur: B. Bergman, Ny runsten funnen i Spånga, i: Dagens Nyheter 24/3 1937, Uppländsk runstens- och bildstensristning. En konsthistorisk studie (1948), s. 165; S. B. F. Jansson, Rapport till Riksantikvarieämbetet 16/3 1954 (ATA dnr 1840/54), 8/6 1961 (ATA dnr 4027/61); S. E. Hagenfeldt & R. Palm, Sandstone runestones. The use of sandstone for erected runestones (1996), s. 115, 116; M. Källström, Runstensfynden, i: J. Karlsson, Spånga kyrkogård, Stockholms stadsmuseum, arkeologisk utredning 1997 (ATA dnr 601-852-1998), s. 10, Skrivelse till Riksantikvarieämbetet 26/6 1997 (ATA dnr 431-4201-1997), Runstensfynd vid Spånga kyrka, i: Spånga församlingsblad, nr 6 1997, s. 12, Nyfunna runstenar och bebyggelselämningar vid Spånga kyrka, i: Spångabygden 64 (1998), s. 5 f., Runbruk i förändring, i: KVHAA:s årsbok 2010, s. 189 ff.; Runverkets fältex. C;

Avbildningar: M. Källström foto (i Källström 1998 [U 63]), montage (i Källström 2010).

FMIS: RAÄ Spånga 284:2

Av runstenen återstår i dag två fragment. Det ena (A) förvaras i vapenhuset, medan det andra (B) sitter inmurat i långhusets södra mur, 8,5 m Ö om vinkeln mellan vapenhuset och långhusmuren och 1,60 m ovanför marken.

Det bevarade stycket av fragment A förvarades på 1940-talet tillsammans med de andra runstensfragmenten från Spånga kyrka i kyrkans vapenhus. När Stockholms stadsmuseum utförde sin konditionsinventering av fornlämningar (KIAF) i mitten av 1970-talet var dock alla fragment i vapenhuset försvunna. Efter vissa efterforskningar lyckades man spåra upp de flesta av runstenarna, men detta fragment förblev försvunnet. Det återupptäcktes först den 24 juni 1997 av Magnus Källström och Johanna Karlsson från Stockholms stadsmuseum i samband med en arkeologisk utredning av området norr om kyrkogården. Stenen låg med ristningen nedåt i den smala passagen mellan den norra kyrkogårdsmuren och ett kallförråd nordväst om kyrkogården. Den var så djupt nedsjunken i marken att den måste grävas fram för att kunna vändas. Det återfunna fragmentet förvarades en tid hos kyrkogårdsförvaltningen i Spånga innan det den 16 december 1998 flyttades till vapenhuset. Fragmentet står nu lutat den södra väggen, öster om ingången.

Fragmentet B upptäcktes den 15 mars 1954 när putsen avlägsnades på ett ställe på muren i samband med den pågående restaureringen.¹ Stenen granskades redan dagen efter av Sven B. F. Jansson. Någon fullständig undersökning kunde inte utföras vid detta tillfälle, eftersom ristningslinjerna fortfarande var fyllda av gammalt bruk. Först den 7 juni 1961 kunde Jansson undersöka och måla upp fragmentet.

Fragmenten utgör med all sannolikhet utgör delar av en och samma runsten.² Båda är av röd sandsten och har samma ristningsteknik med relativt smala ristningslinjer. Även ornamentiken är likartad, och 1600-talsavbildningen av U 63 låter sig utan problem passas samman med det sist påträffade fragmentet. Det stycke som på 1600-talet var bevarat av U 63 har utgjort den övre delen, medan fragmentet i långhusmuren svarar mot stenens rotparti.

Placeringen av de båda stenarna i kyrkobyggnaden är mycket intressant. Rotpartiet (fragment B) sitter i det sydvästra hörnet av det ursprungliga långhuset, och har alltså fungerat som en del av kantkedjan i detta hörn, innan kyrkan förlängdes åt öster under 1300-talet. Fragment A låg på 1600-talet inlagd i golvet till koret och enligt uppgift på den södra sidan. Även denna del kan alltså ha tillhört den äldsta delen av kyrkan.

¹ I rapporten från 1961 anges felaktigt 1955 som fyndår.

² Fragment B har Samnordisk runtextdatabas tidigare haft signum U ATA4027/61.

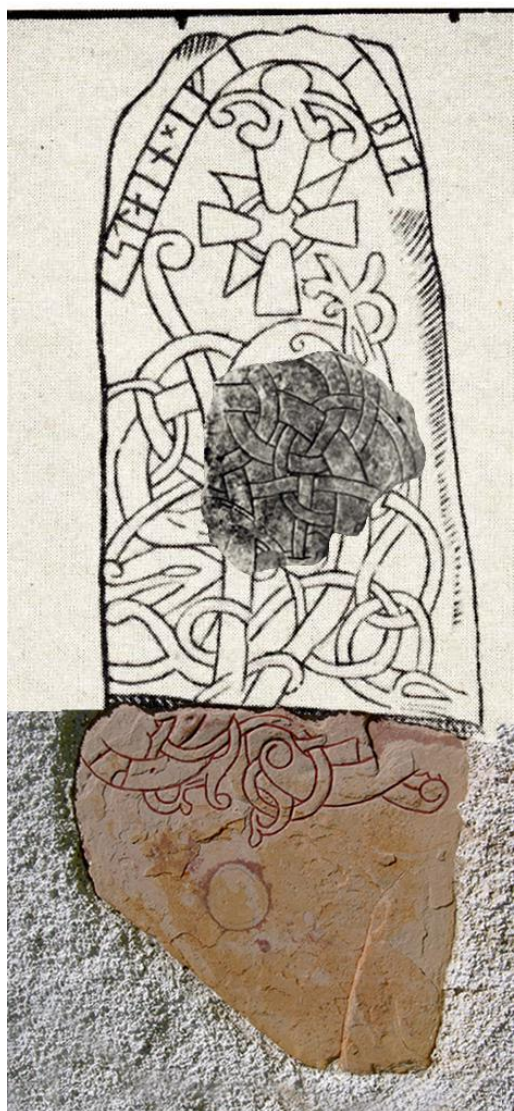

Fig. 1. De två bevarade fragmenten sammanförda med träsnittet B 152. Foto och montage: Magnus Källström.

Båda fragmenten är av röd sandsten. Fragmentet B utgörs enligt Jansson av »[r]ödaktig sandsten med tunt, ljusbrunt ytskikt».³ Fragment A i vapenhuset har en mörkare nyans, men det beror säkerligen på att det under en längre tid har legat med ristningsytan mot marken, medan det andra fragmentet har suttit i kyrkans sydmur och varit exponerat för solljus. De har dock en likartad ytstruktur, där sandstenen lätt flagrar i tunna skivor.

Fragment A var enligt skalans i Bautil ca 0,70 × 1,25 m stort. Det nu bevarade fragmentet av denna del är 0,47 × 0,42 m. Största tjocklek uppgår 0,16 m. Fragment B mäter (enligt Jansson) 0,75 × 0,75 m. Runstenen bör i oskadat skick alltså ha varit minst 2 m hög om den

³ Fragmentet i långhusmuren (då med signum U ATA4027/61) är enligt Hagenfeldt & Palm (1996 s. 116) »moderate red» (mR) och sandstensmaterialet har bestämts som »Middle Riphean» (MR). Fragmentet av U 63 var försvunnet när de gjorde sin undersökning.

oristade delen av fotstycket inkluderas. Runorna på fragment B är 6 cm höga. Den nuvarande uppmålningen av fragmenten utfördes av Helmer Gustavson och Jan Axelsson 1996.

Inskrift (med det inom [ ] efter B 152 och Celsius):

· **ke**-...[-**stain** × **ift**...-...**bia**...]
                   5   10   15
 ... *stæin æft[ir] Biǫ[rn](?)*...
 »... stenen efter Björn(?)...»

Till läsningen: Före 1 **k** finns ett skiljetecken i form av ett kort lodrätt streck. Detta markerar av allt att döma inskriftens början. Den försvunna delen av inskriften kan återges något annorlunda än i UR 1. Runa 3 bygger på Janssons iakttagelser och är i dag svår att bekräfta. Av runa 4 finns på B 152 den nedre delen av en huvudstav. Runan 12 utgörs i B 152 av en rak huvudstav, medan Celsius (1728) även har iakttagit en **t**-bistav till vänster om huvudstaven. På träsnittet B 152 är runslingan därefter blank fram till runan 10 som är tecknad som en rak huvudstav. Avståndet mellan denna runa och 11 **b** är så pass stort att man måste anta att något här har gått förlorat. 15 **a** har på B 152 endast bistav till vänster om huvudstaven.

Tidigare läsningar: Celsius (1728) har denna läsning av fragment A: ...**a-n** + **ift**...-**p**... Den avslutande **p**-runan motsvarar tydligen 11 **b** i Bautil.⁴ – Jansson (1961) återger inskriften på fragment B som ...**ke**-... och ger följande kommentarer: »1 **k** är ej stunget. I 2 **e** finnes i stavens högra kant en punkt; runan är sannolikt stungen. Av runan 3 återstår endast ett centimeterlångt stycke av en hst vid nedre ramlinjen.»

De inledande runorna 1–3 **ke**- utgör givetvis början av ett namn, men vilket detta har varit är knappast lönt att spekulera kring. Någon fullständigare tolkning än den som ges av Wessén i UR 1 går inte att presentera, men det kan nämnas att B 152 tyder på att ordet *stæin* kan ha haft formen **istain** (se även nedan). Namnet på den döde kan inte säkert bestämmas, även om det enkla *Biörn* nog ligger närmast till hands. Det är dock inte uteslutet att det också kan ha funnits plats för ett sammansatt namn med efterleden *-biörn*.

Trots att så rätt lite återstår av runstenen kan man se att den är utförd av en mycket skicklig runristare. Redan Bengt Bergman (1948 s. 165) har med utgångspunkt från den då kända delen av runstenen jämfört med ornamentiken på U 80 Sundby och U 77 Råsta och antagit att stenen är ristad av ristaren Olev. Detta är av allt att döma är riktigt. Såväl den övergripande designen som detaljer i ristningen uppvisar slående likheter med dessa ristningar. Ett utmärkande ortografiskt drag hos Olev är att han emellanåt använder skrivningen **is** för initialt /s/. På den ovan nämnda Råstastenen förekommer detta i ordet **istain**. Eftersom ordet **stain** på träsnittet av U 63 föregås av en rak huvudstav är det mycket möjligt att samma skrivning även har funnits på denna sten.

Ristaren Olev har endast signerat två ristningar, U 145 och den försvunna U 162†, båda i Täby socken, men förmodligen skall han tillskrivas ytterligare ett tiotal ristningar. Ett par av dessa har tidigare felaktigt knutits till andra ristare som exempelvis Fot och Fast (den senare endast känd från U 163 Såsta, Täby sn). Som relativt säkra ristningar av Olev vill jag förutom de två signerade räkna följande: U 42, U 63, U 77, U 80, U 84, U 90, U 99, U 143, U 144, U 147, U 151, U 152, U 272. Möjligen hör också U 102 hit.

⁴ Wessén (i UR 1 s. 89) anger felaktigt att även Celsius skulle ha läst denna runa som **p**.

Ett digitalt supplement till Upplands runinskrifter

U 63 Spånga kyrka

Olevs namn har ibland också nämnts i samband med runblocket U 11 vid Hovgården på Adelsö och ristningarna vid Kyrkstigen i Ed (U 112A och B), men detta är av allt att döma felaktigt. De senare skall i stället utan tvivel tillskrivas Torgöt Fotsarve, se vidare K. R. Crocker, 'Fotr risti'. A runographer's style in the context of eleventh-century Uplandic memorial art (1982), s. 301 ff. Även runblocket U 11 uppvisar allt för stora avvikelser för att kunna vara ett verk av Olev.

Detta dokument ingår i ett digitalt supplement till *Upplands runinskrifter*, en del av korpusverket *Sveriges runinskrifter*. Supplementen publiceras fritt tillgängliga på Internet.

Texten är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter eller känner till källor som inte har utnyttjats är du välkommen att meddela författaren dessa på nedanstående e-postadress.

Författare: Magnus Källström
E-post: magnus.kallstrom@raa.se

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel. 08-5191 8000, Fax 08-660 7284
www.raa.se